

Ukko-Kolin Ystävät ry

Lasse Lovén

Euroopan kansallispuistojen päivänä 24.5.2015

Kertomus Eero Järnefeltin Koli-männystä

Kuva 1. Eero Järnefeltin ”Kolin mänty”, luonnos Luontokeskus Ukossa. Pastelli. Ajoitus arvio 1892.

Mänty, vänkkyrälatvainen aihkipetäjä, se oli professori Erik Nikolai (Eero) Järnefeltin (EJ) ikioma ikoni (viitteet 1 ja 8). Missä tahansa hän kulki, hän katseli puiden oksistoja ja muotoja. Erikoiset latvukset ja oksakiehkurat olivat hänelle luonnon aarteita. Hän oli kuin Seitsemän veljeksen Lauri, joka ”katseleepi puita väärii”. Eero Järnefeltille nuo männyn muodot olivat tunnelmaa luovia maiseman peruselementtejä, joilla oli symbolinen arkkityyppinen merkitys ja vahva vaikutus katsojaan.

Kun professori Järnefeltin perhe joulun alla haki kuusta metsästä, EJ aina muisti kysyä lapsiltaan, ”jos tänä vuonna otettaisiinkin mänty”? Näin ei koskaan tapahtunut, mutta kaikki tiesivät, että tuo kysymys otetaan joka joulu pohdintaan. Tämän kertoi 1940-luvulla tytär Laura isäänsä muistelllessaan (1).

Eero Järnefeltin erikoistuntija professori Annika Waenerberg kirjoittaa, että Järnefeltin mänty oli läsnä useissa teoksissa ja niiden monissa luonnoksissa. Sitä sijoitettiin eri paikkoihin kuvan kokonaisuudessa, käännettiin peilikuvaksi ja muunneltiin vähän, mutta perusidea tuulten pieksämästä kalliolla kasvavasta männystä oli aina sama (2). Mänty kiteytti teoksen tunnelman suomalaisen maiseman välttämättömänä yksityiskohtana.

Yksi näistä Järnefeltin männyn luonnoksista on nyt ripustettu Kolin kansallispuiston Luontokeskus Ukon päänäyttelyyn (Kuva 1). Kolin mänty -pastellipiirustus on signeeraamaton ja päiväämätön, kuten lähes kaikki EJ:n luonnokset. Sen merkitys on kuitenkin erityinen, koska meillä on hyvä syy ajatella että teos liittyy läheisesti Koliin ja että kyseessä on ehkä varhaisin säilynyt luonnos tuosta taiteilijan myöhemmin monin tavoin käyttämästä mänty-ikonista. Meillä on jopa perusteita ajatella, että tuo pastelliluonnos on tehty EJ:n ja muiden karelianistien (Juhani Aho ja Venny Soldan-Brofelt) kuuluisalla Karjalan matkalla, kun ryhmä pysähtyi Kolilla heinäkuun 16 päivänä 1892.

Seuraavassa tarkastelen tuon Järnefeltin männyn eli erikoisen muodon omaavan männyn esiintymistä EJ:n maisemateosten sarjassa ja arvioin mänty-symbolin merkitystä EJ:lle ja hänen työlleen Suomi-kuvan rakentajana.

Männyn kestävä rooli Järnefeltin maisemateoksissa

Eero Järnefelt oli suomalaisen taiteen kultakauden loistava kuvataiteilija, joka jatkuvasti etsi oman ajatustavan mukaista oikeaa kansallista muotoa ja tunnelmaa teoksissaan. Hän maalasi 1880-luvun lopulla pieniä metsiköitä ja yksittäisiä puita. Mäntyjäkin sisältyi noihin varhaisiin teoksiin. Männyn latva oli noissa varhaisissa teoksissa hyvin tarkasti ja luonnonmukaisesti tutkittu ja piirretty hienoilla viivoilla (Kuva 2). EJ selvästi haki jotain, jota ei vielä ollut löytynyt. Hän haki maiseman symbolista kansallista perusikonina.

Kuva 2. Eero Järnefelt. Mänty. Lyijykynäpiirros 1880-luvun lopulta.

Ratkaiseva valaistuminen tapahtui kesällä vuonna 1892, kun EJ yhdessä Juhani Ahon ja tämän taiteilijapuolison Venny Soldan-Brofeldtin kanssa lähti vaellukselle Karjalaan. Matkalla kuljettiin Kolin kautta ja pysähdyttiin sinne päiväksi (16.7.1892) keräämään tunnelmaa ja ihastelemaan ihmisiä ja luontoa (6). Kaikki kolme taiteilijaa keräsivät vaikutteita innokkaasti ja voisimme ehkä sanoa; sieraimet väristen. Tunnelmaan vahvisti se, että taiteilijat tunsivat kymmenisen vuotta aiemmin Kyläkirjaston kuvalehdessä julkaistun tarinan Kolin Annikista ja Uhrihalkeaman luonnonhengestä (5). Paikka saattoi olla EJ:lle jo tuttu aiemmalta ajalta. Suullisen perimätiedon mukaan EJ:n arveltiin vierailleen Kolin vaaroilla joskus aiemmin likimain Annikin tarinan julkaisemisen aikoihin (2).

EJ kulki Ylä-Kolin alueella Ipatilla, Ukko-Kolilla, Akka-Kolilla ja Paha-Kolilla. Hän kanto mukanaan Pariisista ostamaansa kätevää kameraa ja uutta, tätä matkaa varten hankkimaansa piirustusvälinelaatikkoa. Laatikon sisältämästä piirustusvälineiden valikoimasta on vain arveluja. EJ oli jo Pietarissa ja Pariisissa tutustunut moniin eri tekniikoihin ja teki myös monenlaisia luonnoksia eli kuten hän niitä kutsui, ”studioita”. Tuohon aikaan hän yleisimmin luonnosteli grafiitilla ja väriliiduilla.

Voimme siis olettaa, että EJ otti valokuvia kiintoisista kohteista ja piirsi kynällä ja pastelliliiduilla luonnoksia kohteiden muodoista. Ehkä hän maalasi vesivärilläkin luonnoksia. Yksi Kolilla ja siitä jatkuneella Karjalan retkellä hahmonsaa saaneista luonnon detaljeista oli mänty jonka latva oli tuulen ja ehkä lumen painama, ja joka sinnitteli kallioiden välissä taustanaan mahtava järvimaisema. Nämä piirteet tulevat hyvin esiin EJ:n kahdessa pastelliluonnoksessa, joissa ei ole signeerausta eikä ajoitusmerkintää (Kuva 1 ja 3),

Kuva 3. Kolin mänty-luonnos versio 2, pastelli.

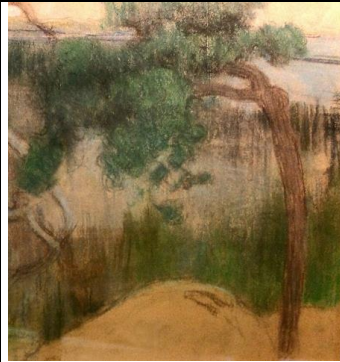
Kolin mänty –pastelliluonnos Kolin kansallispuiston Luontokeskus Ukossa.

Mänty tuli EJ:n tuotannossa esiin Kolin ja Karjalan retkeä seuranneena vuonna 1893 hyvin pelkistettynä, mutta pastelliluonnosten männylle peilikuvamuotona hänen ”Vesiputous” gaussiteoksessaan (Kuva 4). Siinä harmaa jäkälän kirjaama kivi on suoraan männyn edessä.

Tuo teos voisi olla Kolilla ideoitu maisemakokonaisuus, jos männyn taustalla oleva vesiputous kuvaisi EJ:n mielikuvaa Kolin Tarhapuron putouksesta. Vuoden 1892 Koli-vierailun aikana EJ:n ei tiedetä kuitenkaan käyneen Tarhapurolla, yhden päivän Koli-vierailulla hän tuskin olisi siihen ehtinytkään, joten koski ja puro voivat perustua muualla saatuun ideaan.

Kuva 4. Eero Järnefelt. Vesiputous. Guassi 1893

Kolin mänty –pastelliluonnos peilikuvana.

Vuosi 1894 oli EJ:n tuotannossa erittäin voimakkaan ja kokeilevan luomisen aikaa. Kolilla ja Karjalan vaelluksella kesällä 1892 saadut inspiraatiot suorastaan tulvivat hänen luonnoksiinsa ja näkyivät myös hänen signeeraamissaan lopullisissa teoksissa. EJ keräsi aarniometsäkokemuksensa monimerkityksiseen teokseen ”Salon tyttö”. Se kuvaa haaveilevaa karjalaista luonnonlasta metsän luomissa kulisseissa, syvän salon kätköissä. Taulun kerrotaan esittävän retkeläisten Tuulijärvellä tapaamaa neitokaista. Taulun yläosassa (Kuva 5) on rivi vanhoja aarniometsän puita; kelohonka, lakkapäisiä petäjiä ja pylväiden kaltaisia kuusia. Toiseksi vasemmalta aarnipuiden riviin EJ sijoitti käkkyrämäntynsä latvan vasemmalle kaartuvana versiona.

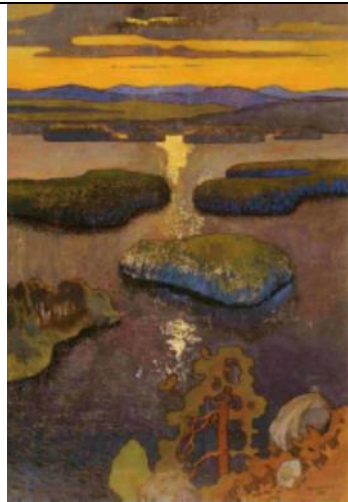

Kuva 5. Salon tyttö. Taulun yläosa. 1894

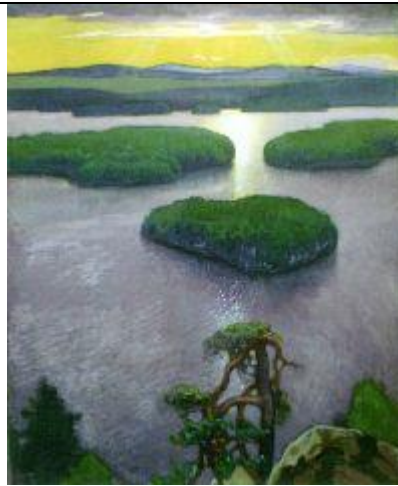

Kolin mänty –pastelliluonnos peilikuvana.

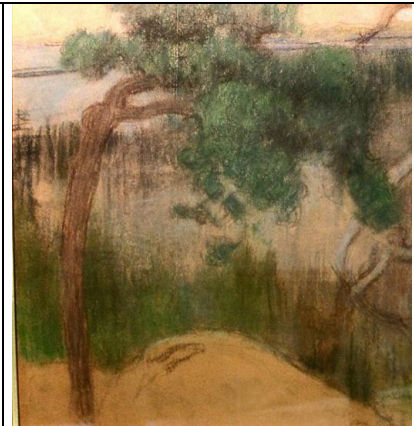
Vuosina 1893-94 EJ kokeili erilaisia lähestymistapoja tuolloin muodissa olleeseen ”symboliseen” taidesuuntaukseen. EJ toteutti tätä tyyliä hänelle ominaisella luonnon symboliikalla, maiseman rakenteen ja elementtien kautta. Symbolinen tuulen pieksemä käkkyrämänty on läsnä Eero Järnefeltin kokeilevan ”Symbolistisen maiseman” kahdessa eri versioissa vuonna 1894 (Kuvat 6 ja 7). Niissä kummassakin tuo mänty oli ikään kuin päättähtenä perusmuodossaan Kolin mänty -pastelliluonnoksessa käytetyn asetelman peilikuvana, ilman häiritseviä pieniä yksityiskohtia. Hahmon osina olivat vain runko, oksaryhmät ja karkea latvus. Harmaa kallionkama oli jälleen männyn oikealla puolella. Symbolinen mänty oli saarien lomittamassa kultaisessa järvimaisemassa katsojan puoleisella rannalla, oikeastaan ainoana maiseman yksilöllisenä hahmona. Asetelman mänty-kivi detalji on sama kuin Kuvassa 1 esitetyssä ”Kolin mänty” –pastelliluonnoksessakin, mutta männyn osalta peilikuvana ja nyt ylhäältä päin nähtynä. Signeerattujen teosten männyn latva kaartuu vasemmalle, mutta jäkälän peittämä harmaa kivi on puun oikealla puolella samoin kuin pastelliluonnoksessa. Paljon myöhemmin EJ kirjoittaa päiväkirjassaan, että jäkälän peittämät kivet ovat hänelle erityisen kiinnostava aihe.

Kuva 6. Eero Järnefelt.
Symbolistinen maisema.
Tempera paperille. 1894

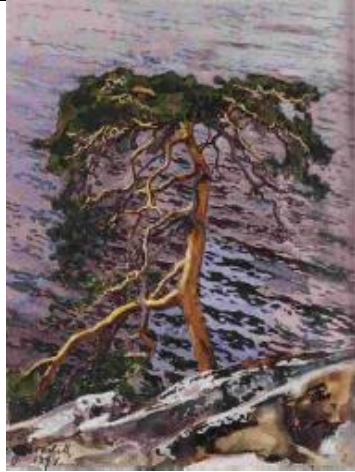

Kuva 7. Eero Järnefelt.
Symbolistinen maisema.
Öljymaalauk 1894.

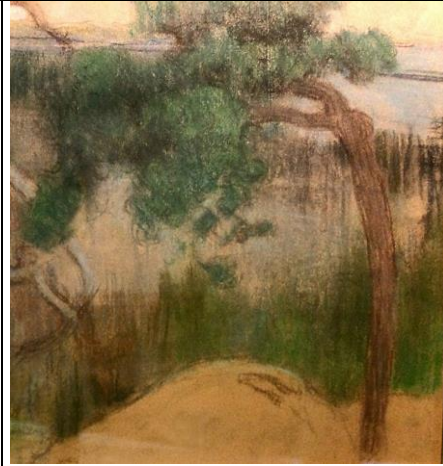

Kolin mänty –pastelliluonnos.

Symbolistisen maiseman mänty toistuu tarkemmin saman vuoden 1894 ”Rantamänty” –akvarellissa (Kuva 8), jossa se pelkistyneenä seisoo kallion reunalla väreilevän veden muodostaessa taustan samaan tapaan kuin pastelliluonnoksen toisessa versiossa kuvassa 3.

Kuva 8. Eero Järnefelt. Rantamänty. Akvarelli. 1894.

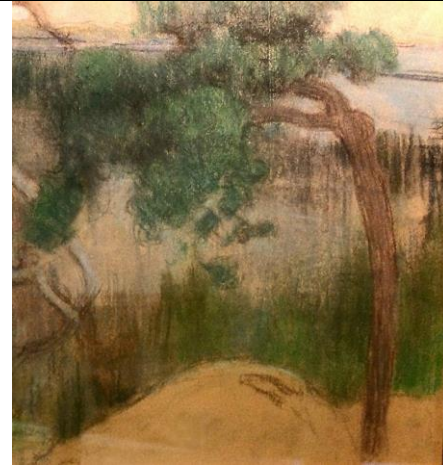

Kolin mänty –pastelliluonnos, peilikuvana.

Samaan aikajaksoon eli Koli-retken jälkitunnelmiin sijoittuu myös EJ yksi kaikkein mahtavimmista mäntyteoksista, ”Petäjä”-akvarelli (Kuva 9), joka on nyt Paloheimon taidemuseon kokoelmassa. Siinä männyn uljas pystyssä seisova symbolinen muoto on kuin viitteellinen kuvaus nuoren, tuolloin 30-vuotiaan, taiteilijan voimallisesti sykkivästä elämän janosta. Männyn tyvellä kohoavat heleän nuoret vaaleasävyiset koivut kuin iloisten ihailijattarien parvi sankarin jalkojen juuressa.

Kuva 9. Petäjä-akvarelli 1894.

Kolin mänty-pastelliluonnos peilikuvana

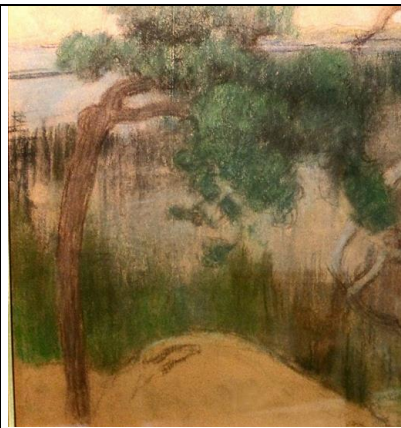
Symbolinen mänty on keskeisenä myös toisessa symbolisessa teoksessa ”Ukkosilma” (Kuva 10). Sen EJ teki vuonna 1900 venäläisen sortokauden alettua. Tuo teos on nähty taiteilijan hiljaisena suomalaisena protestina venäläistämisyrkimyksiä vastaan (1). Samanlainen

symboliikka kuvautui sortokauden alussa valmistuneessa vuoden 1899 upeassa teoksessa ”Syysmaisema Pielisjärvellä”. Tuota upeaa järvimaisemaa, jota idässä varjostavat tummanpuhuvat pilvet, pidetään hienostuneena ja laajasti vaikuttaneena viestinä venäläisten sortoa vastaan (3).

Vuoden 1892 Koli-retkensä jälkeen EJ suunnitteli uutta matkaa Kolille vaimonsa Saimin kanssa. Tuo retki oli tarkoitus tehdä kesällä 1893. Kaksivuotiaan Heikki-pojan sairastuminen samana kesänä ja lopulta joutuminen sairaalahoitoon ja leikkaukseen veivät kuitenkin mahdollisuudet tämän haaveen toteuttamiseen. Kolille suuntautuvan yhteisen retken aika oli tuleva myöhemmin. ”Ukkosilmaa” ja ”Syysmaisemaa Pielisjärveltä” valmistellessaan EJ kuitenkin palautti Kolin maisemat mieleensä ja vieraili Kolilla vuoden 1899 syysruskan aikaan.

Kuva 10. Eero Järnefelt. Ukkosilma. 1900.
Öljymaalauk.

Kolin mänty –pastelliluonnos.

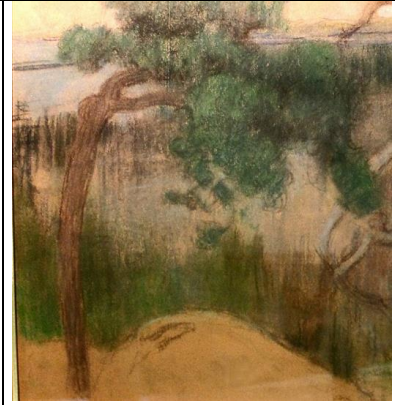
1900-luvun alussa EJ maalasi laajan muotokuva- ja alttaritaulugallerian, mutta palasi sitten jälleen luontoaiheisiin ja kehitti uutta graafista linjaansa. Hän aloitti laattakaiverruksen ja kuvien painotyön pehmeäpohjasyövytystekniikalla tehden sekä mustavalkoisia että väriteoksia (4). Jälleen yksi keskeinen teema EJ:n grafiikassa oli tutkielmat männyn graafisesta mahtavuudesta ja sen muotojen kauneudesta (Kuvat 11 ja 12). Jäkäläinen kallionikama on läsnä näissäkin teoksissa, osin alempien oksien taakse piilotettuna.

Kuva 11. Eero Järnefelt.
Kalliopetäjä.
Pehmeäpohjasyövytys.

Kuva 12. Eero Järnefelt.
Honka. Etsaus. Ajoitus 1910.

Kolin mänty –pastelliluonnos.

Vuonna 1910 EJ teki upean öljymaalauksen männystään, nyt peilikuvana Kolin mänty-pastelliluonnokselle (Kuva 13). Tämä oli ensimmäinen kerta kun hän liitti männyn kasvupaikan teoksensa nimessä Kolin maisemaan. Harmaa jäkälän kirjoma kallionikama on tällä kertaa männyn vasemmalla puolella, kuten Kolin pastelliluonnoksen peilikuvassa..

Kuva 13. Eero Järnefelt. Maisema Koliilta.
Öljymaalauus. 1910.

Kolin mänty –pastelliluonnos, peilikuvana.

Yksi kaikkein mahtavimmista Eero Järnefeltin maisemateoksista on hänen yhdessä taiteilijatovereidensa kanssa tekemä Helsingin rautatieaseman ravintolan takaseinälle sijoitettu fresko ”Ihanteellinen suomalainen maisema” joka tunnetaan myös nimellä ”Koli-maisema”.

Tuo teos kokoaa kaikki EJ:n arvostamat maiseman osatekijät yhdeksi kokonaisuudeksi. Kolin mänty on siinä komeasti etualalla, kalliomaisema on maelementtinä, ylhäältä avautuva järvimaisema on vesielementtinä ja kumpupilvitaivas taustoittaa kaiken ilmaelementtinä. Puut ja harmaa juovikas jäkälä edustavat tulielementtiä ja elämää.

Kuva 14. Eero Järnefelt, A.W. Finch ja I. Aalto. 1911 ja 1922. Ihanteellinen suomalainen kesämaisema. Fresko Helsingin rautatieaseman ravintolan takaseinällä. Valokuva: Lasse Lovén.

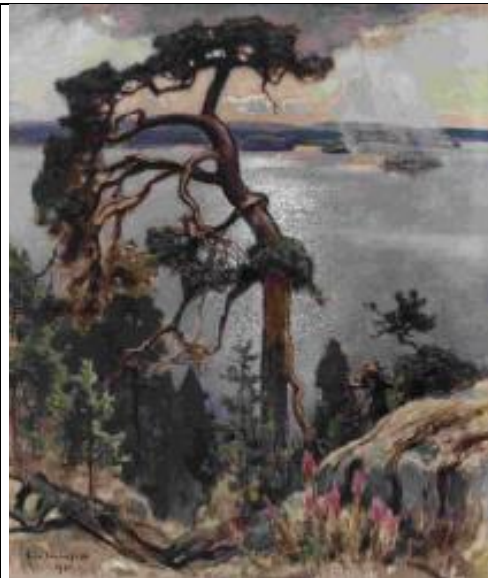
Siitä eteenpäin Kolin mänty tulee EJ:n teoksiin muutaman vuoden väliajoin aina vuoteen 1924 asti. Teosten tekninen toteutus vaihtelee, mutta männyn muotokieli säilyy jatkuvasti tunnistettavana pienin muunnoksin. Männyn latva harvenee ja neulasto karisee, kunnes jäljellä on kuivia harmaita oksia, jotka paljastavat latvan muodon entistä selvemmin.

Suomen itsenäistymisen jälkeen EJ kuvasi jälleen uuden version sisäisen näkemyksensä Suomen luonnosta löytyvästä ikonigalleriasta. Hän maalasi vuonna 1917 mäntynsä öljymaalilla kankaalle (Kuva 15). Nyt kitukasvuinen tuulen pieksämä mänty seisoo vaaleanharmaan jäkälän kirjoman peruskallion laella harvaoksisena, mutta vihreänä. Voimme ajatella taiteilijan mietteitä vaikkapa näin; tuosta lähtee puu kasvamaan, vaikka alku on hankalaa ja kasvupaikka köyhänlainen. Taustalla avautuu Pielisen järvimaisema ja Kolin eteläinen vaarajono mahtavuudessaan. Järven päällä on kaksi sateenkaarta, kuin symbolina myrskyn ohimenosta.

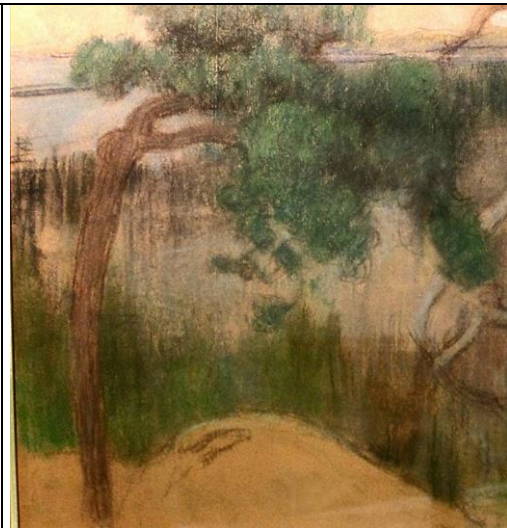

Kuva 15. Eero Järnefelt. Koli. Öljymaalauk. 1917.

Vielä vuonna 1924 EJ:n ehkä upein mänty kuvautui öljymaalauksena kankaalle (Kuva 16). Jälleen oli pääasiana symbolinen mänty järven rannalla, mutta ei enää karkein ääriviivoin, vaan kuvattuna arvostettuna merkityksellisenä persoonana hienoin detaljein; neulaset, pikkuoksat, isommat oksan haarat ja muhurainen runko ja koko asetelma ihanan puhtaansinisen kimaltavan järven rannassa, ylempää nähtynä siten, että järvi kuultaa läpi männyn oksiston. Mänty oli peilikuvana alkuperäiselle ”Kolin mänty” -pastelliluonnokselle. Ja edelleen voimme nähdä männyn oikealla puolella jo vanhassa pastelliluonnoksessa näkyvän harmaan jäkälän peittämä peruskallion.

Kuva 16. Eero Järnefelt. Maisema Koliilta. Öljymaalauk. 1924.

Kolin mänty –pastelliluonnos.

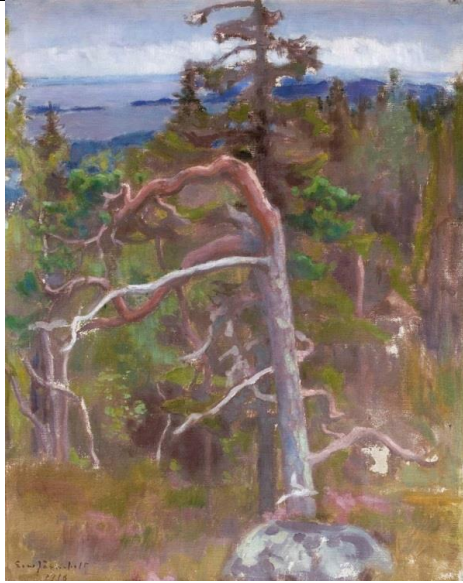
Miksi Järnefelt lumoutui Kolist ja männystä?

Eero Järnefeltin juuret olivat Pohjois-Karjalassa. Isänsä Aleksanteri Järnefeltin kanssa hän retkeili monissa maastoissa Järvi-Suomessa. Hän oli jo 10-vuotiaana poikasena kesällä 1874 ja sen jälkeen vierailut sukulaistensa luona Kontiolahden pappilan maisemissa. Hänen kerrotaan retkeilleen noiden vierailujen aikana lähiseudulla pappisenonsa renkien kanssa seurakunnalle kerätyn voiveron kannossa ja jonain kesänä kaveriensa kanssa aina Herajärvellä ja Kolilla asti (2). Herajärven ja Pielisen välisellä kannaksella on mahtava Kolin vaarajono, jonka rinteillä ja laella löytyy mitä ihmeellisimpiä kitukasvuisia ja tuulen pieksämiä puita. Korkeimmilla vaarojen lakimailla säännöllisesti toistuva tykkylumi murtaa puiden latvoja alku- ja keskitalven aikaan. Voimme olettaa, että tuolloin 10-15 vuotiaan EJ:n mieleen syöpyi perusmielikuva väkkyräisestä männystä järvimaisemassa.

EJ opiskeli Pietarin taideakatemiassa maisemamaalausta vuosina 1883-86 muu muassa enonsa professori Mihail Konstantinovitsh (Misha) Clodt von Jürgensburgin opastuksella. Venäläisessä taiteessa oli tuolloin vallalla klassinen romanttinen ja naturalistinen vaihe, jossa luonto oli vahvasti esillä. Tuolta ajalta ovat peräisin EJ:n tarkat puiden latvojen lyijykynäpiirrostitkielmat (Kuva 2). EJ ei kuitenkaan tuntenut venäläistä tyyliuuntausta itselleen sopivana ja piti Pietarin aikaansa osin ajan haaskauksena. Pietarin jälkeen EJ siirtyi Pariisiin, jossa hän vuosina 1886-88 opiskeli Académie Julianissa ja tutustui erityisesti muotokuvamaalaukseen ja rakennettujen miljööiden kuvaukseen. Mutta myös Pariisin vaihe turhautti EJ:n. Hän kaipasi ja alkoi etsiä suomalaisesta kansasta ja luonnosta siihen liittyvää todellista aitoutta (1).

Lähes kolmenkymmenen vuoden siirtymävaiheen jälkeen EJ:n teosten painopiste laajenee avarampiin maisemiin, joissa on horisonttia ja syvyyttä. Myös värien käyttö vahvistuu. EJ hakee kokonaisuudesta sellaisia muotoja ja merkitystä, joka aiemmin kiteytyi hänen mäntyynsä. Tuon ajan upeimpia teoksia ovat laajat Koli-maisemat, joita valmistui signeerattuina EJ:n viimeisten 10 elinvuoden aikana noin viisitoista. Kiintoisa detalji viimeisissä Koli-maisemissa on etualalle sijoitettujen, maiseman syvyyttä vahvistavien puiden oksiston harveneminen ja niiden latvojen kuivuminen (Kuva 17).

Vaalea kallionnikama ja sen harmaankirjava jäkäläpeite ovat edelleen mukana ikään kuin ajattomana läpileikkaavana maiseman peruselementtinä. EJ oli teoksissaan symbolisti omalla tavallaan, myös ihmisen elämän kiertoa kuvaavien mäntyjensä kautta ja luonnon elementtien pysyvyyttä ilmentävän kallion kautta. Voidaan sanoa, että kallio on symboli maaäidin pysyvyydestä ja puu kuvaa ihmistä yleensä ja hänen taisteluaan olemassa olosta luonnon elementtien ankarassa haastavassa ympäristössä. Tässä siis kysymys jostain arkkityyppisestä yleisestä symbolikuvasta, jonka Eero Järnefelt osasi välittää meille kuvakielellään vaikuttavasti ja taidokkaasti.

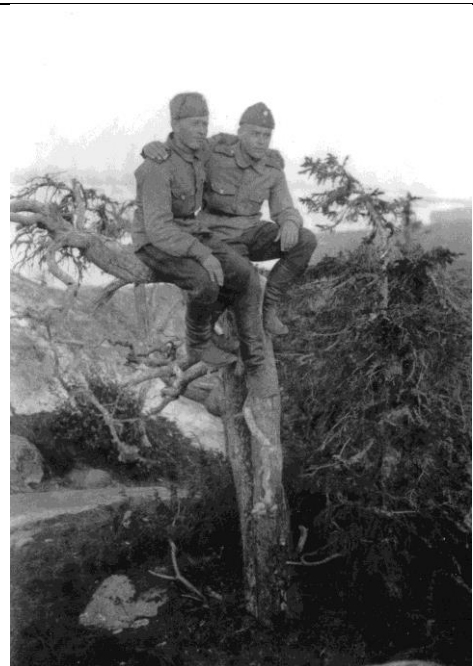
Kuva 17. Eero Järnefelt. Kolin maisema. Öljymaalauk. 1918.

Matkoillaan EJ valokuvasi kiintoisia maisemakohteita. Hän otti valokuvia myös Ukko-Kolin lakialueella kasvavasta kääkkyräisestä männystä, joka on muodoltaan hyvin samanlainen, kuin hänen ”Kolin mänty”-pastellipiirustuksensa mäntystudio. Paikalliset kolilaiset tunsivat tuon samaisen puun ja käyttivät sitä matkailijoiden houkuttimena. Kolin kyläkuvaajan Einar Saarelaisen laajasta kuvakokoelmasta löytyy siitä useita esimerkkejä (Kuvat 18 ja 19).

Kuva 18. Valokuvakortti Ukko-Kolilta. Ajoitus 1930-luvun alkua. Kuva: Einar A. Saarelainen.

Kuva 19. Kolin mänty Ukko-Kolin kuvamuistojen kiintopisteenä. Ajoitus noin vuosi 1943. Kuva: Einar A. Saarelainen.

Kuva 20. Järnefeltin mänty 1990-luvun lopulla. Kuva: Tuomo Saarelainen. Metsähallitus.

Kolin valokuvaajaperinteen jatkaja Tuomo Saarelainen tallensi tuon samaisen Ukko-Kolin laen tuntumassa näköalapaikan takaportaiden reunalla sinnittelevän mäntyvanhuksen 1990-luvun lopulla värivalokuvaan (Kuva 20). Siinäkin mänty on valkean kvartsikallion reunassa vierellään kirjavan jäkälän peittämä selvästi tunnistettavaprofessori eero Järnefeltin teoksista tuttu kallionyppylä. Vuoden 2004 talven tykkylumi katkoi tuon vaikuttavan puuvanhuksen latvaa, mutta runko jäi vielä paikoilleen.

Eero Järnefelt tunnetaan varsin kriittisenä taiteilijana paitsi arvioidessaan yleisen taidesuuntauksen kehitystä, myös arvioidessaan omia teoksiaan. Olihan hän Helsingin yliopiston piirustussalin opettajana 1902–1928 ja sai professorin arvonimen 1912. EJ oli myös Suomen Taideakatemian jäsen ja puheenjohtaja. EJ:llä oli arvostettuja asiakkaita muotokuvamaalauksissa ja maineikkaita oppilaita opetustehtävässään (1). Hänellä ei ollut varaa eikä halua luoda epätasaista tuotantoa taiteessaan.

Tosi olevainen ja laadukas sellainen oli hänen johtoajatuksensa. Tähän kuvaan sopii hyvin seuraava kertomus EJ:n elämän loppuvaiheessa 68-vuotiaana tapahtuneesta itsearvioinnista (7). Kun Akseli Gallen-Kallela oli kuollut vuonna 1931, leski Mary pyysi EJ:ltä apua miehensä taiteellisen jäämistön inventaariin. EJ teki tuon selvityksen ja sen jälkeen jäi miettimään omia teoksiaan. Kerrotaan EJ:n lopulta keränneen melkoisen kasan keskeneräisiä töitä ja luonnoksia kotitalonsa Suvirannan pihamaalle ja polttaneen ne isossa kokossa (7). Silloin varmaan katosi merkittävä annos suomalaista kulttuurihistoriaa.

Mutta mitä jäi jäljelle? EJ säästi rakkaan mäntynsä luonnokset. Ne olivat hänelle äärimmäisen tärkeitä ja niistä ei voinut luopua, ei vaikka luonnokset eivät olleet teknisesti huippuhyviä tai edes likimainkaan valmiita viimeisteltäväksi. Niihin sisältyi enemmän. Ne olivat taiteilijalle arvokkaita välivaiheita hänen taiteilijan polullaan. Niihin sisältyi viesti ja kertomus hänen valaistumisestaan ja tärkeiden symbolisten merkitysten löytämisestä.

”Kolin mänty” pastelliluonnos Luontokeskus Ukossa

Yksi Järnefeltin männyn luonnoksista on nyt ripustettu Kolin kansallispuiston Luontokeskus Ukon päänäyttelyyn (katso kansilehden kuva). ”Kolin mänty” -pastellipiirustus on signeeraamaton ja päiväämätön, kuten lähes kaikki EJ:n luonnokset. Se on ehkä varhaisin säilynyt luonnos tuosta taiteilijan mänty-ikonista. Meillä on hyvä syy ajatella, että pastelliluonnos on tehty EJ:n ja muiden karelianistien kuuluisalla Karjalan matkalla Kolilla pysähtymisen aikana heinäkuun 16 päivänä 1892. Toinen likimain samanlainen pastelliluonnos on Järvenpään taidemuseon Järnefelt-kokoelmassa (katso Kuva 3).

Teos sisältää ne olennaiset detaljit, tärkeimpinä puun muoto ja sen vieressä oleva kallionyppylä, jotka tulivat esille jo vuonna 1893 ja sen jälkeen signeeratuissa valmiissa mäntyä esittävissä teoksissa. On loogista olettaa, että luonnos oli olemassa ensin ja valmiit työn sen jälkeen. Teos paikantuu Kolille, koska EJ käyttää tuota mäntyhahmoa useissa signeeratuissa valmiissa teoksissa, joita hän kutsuu ”Kolin maisemiksi”. Mänty ja kallionyppylä voitiin paikallistaa Ukko-Kolin laelle vielä 2000-luvun alussa paikallisten valokuvaajien kuvadokumenteissa. Järvenpään taidemuseo on myöskin nimittänyt Järnefelt-kokoelmansa mänty-pastelliluonnoksen ”Kolin mänyksi”.

Ehkä tärkeimpänä perusteena teoksen arvolle on kuitenkin se, että piirustus säästyi EJ:n polttamasta kokosta ja säilyi perheen arkistossa pitkään vielä taiteilijan kuoleman jälkeen. EJ:n tytär Laura Järnefelt yhdessä Galerie Hörhammer Oy:n antikvariaatin kanssa kehystivät 1980-luvun alkupuoliskolla teoksen ja todistivat taulun takana olevalla a tergo -kirjoituksella taulun aitouden.

Eero Järnefeltin ”Kolin mänty” -pastellipiirros luonnos tuli Suomen Arvotaidevälitys Oy:n kautta myyntiin Joensuun Karjala -talolla syksyllä vuonna 2000. Ostin sen 17.12.2000 Ukko-Kolin Ystävät ry:n toimeksiannosta 24 500 markan hinnalla Ystävien yhdistyksen omistukseen. Yhdistys hoiti tuolloin Kolin kansallispuiston luontokeskuksen opastuspalvelua Metsäntutkimuslaitoksen sopimuskumppanina. Osapuolet sopivat, että taulu pidetään esillä Luontokeskus Ukon näyttelyssä ainoana aitona Eero Järnefeltin teoksena. Teoksen pastelliväri ei kestä voimakasta valoa eikä lainkaan suoraa auringonvaloa, joten teos asetettiin varjoisaan lasivitriiniin luontokeskuksen geometrisen pääsalin keskuspylvääseen ja valaistiin sopivan himmeällä taidevalaisimella. Ukko-Kolin Ystävät ry myi keväällä 2014 Kolin mänty -teoksen tasearvolla 4120 euroa metsähallitukselle käytettäväksi edelleen Luontokeskus Ukon päänäyttelyssä Kolin kulttuuridokumenttina.

Järnefeltin ”Kolin mänty” -pastellipiirustus, tuo arviomme mukaan Kolin maisemassa nopeasti luonnosteltu kaikkien myöhempien symbolisten mäntyjen muotomalli, on ollut Luontokeskus Ukossa vierailleiden matkailijoiden ja retkeilijöiden vapaasti ihailtavissa lähes koko luontokeskuksen toiminta-ajan vuodesta 2000 alkaen. Kesään 2014 mennessä luontokeskuksessa on vierailut yli 600 000 asiakasta, joilla on ollut mahdollisuus tutusta aitoon Eero Järnefeltin teokseen lähellä sen syntypaikkaa.

Kirjallisuus

- (1) Wennervirta, L. 1950. Eero Järnefelt ja hänen aikansa. Suomen tiedettä n:o 10. Suomalainen tiedeakatemia. Otava. Helsinki.

- (2) Waenerberg, A. 2004. Syysmaisema vai kansallismaisema – Eero Järnefeltin Kolin kuvien tarkennetut kehykset. Julkaisussa: Lukkarinen, V. ja Waenerberg, A. Suomi-Kuvasta mielenmaisemaan. Kansallismaisemat 1800- ja 1900-luvun vaihteen maalaustaiteessa. Karisto Oy. Hämeenlinna. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 965, Taidekoti Kirpilän julkaisuja 3. Sivut 186-328. .

- (3) Lindqvist, L. 2002. Taiteilijan tiellä. Julkaisussa: Lindqvist, L. (toim.). Taiteilijan tiellä – Eero Järnefelt 1863 – 1937. Otava. Helsinki. Sivut 5-148.

- (4) Malme, H. 2002. Eero Järnefelt taidegrafiikan uranuurtajien joukossa. Julkaisussa: Lindqvist, L. (toim.). Taiteilijan tiellä – Eero Järnefelt 1863 – 1937. Otava. Helsinki. Sivut 173-184.

- (5) Nimimerkki ”r”. 1884. Annikin tarina. Kyläkirjaston kuvalehti.

- (6) Toppi, M. (toim.). 2009. Eero ja Saimi Järnefeltin kirjeenvaihtoa ja päiväkirjamerkintöjä 1889-1914. SKS. Helsinki. 403 s.

- (7) Toppi, M. (toim.). 2013. Vain tosi on pysyväistä. Eero ja Saimi Järnefeltin kirjeenvaihtoa ja päiväkirjamerkintöjä 1915-1944. SKS. Helsinki.

- (8) Waenerberg, A. 2002. Tunteesta ja havainnosta maisemaan; Eero Järnefeltin maisemäkäsitys päiväkirjamerkintöjen valossa. Julkaisussa Lindqvist, L. (toim.). 2002. Taiteilijan tiellä – Eero Järnefelt 1863 – 1937. Otava. Helsinki. Sivut 203-221.

- (9) Kansallisgalleria, Arkistokokoelmat, Eero Järnefeltin teostietokanta (tutkijaversio).

Valokuvat

Kuva 1. Eero Järnefelt. Kolin mänty -luonnos. Arvioitu ajoitus 1892. Pastelli, korkeus 28 cm, leveys 34 cm. Metsähallitus, Kolin kansallispuisto, Luontokeskus Ukko, pysyvä näyttely.
 Kuva: Metsähallitus.

Kuva 2. Eero Järnefelt. Männyn latva, 1880-luvun loppupuoli. Lyijykynäpiirustus luonnoskirjasta. Ateneumin taidemuseo. Kuva: Kansallisgalleria/Hannu Aaltonen.

Kuva 3. Eero Järnefelt. Kolin mänty –luonnos. Pastelli, luonnosarkki (Koli). Järvenpään taidemuseo. Kuva: Järvenpään taidemuseon kuva-arkisto/Matias Uusikylä.

Kuva 4. Eero Järnefelt. Vesiputous. 1893. Skannaus Hagelstamin huutokaupan luettelosta 15.2.1996.

Kuva 5. Eero Järnefelt. Salon tyttö. Taulun yläosa. 1894. Skannaus julkaisusta Wennervirta 1950, sivu 190.

Kuva 6. Eero Järnefelt. Symbolistinen maisema, 1894. Tempera paperille 105,5 cm x 74 cm. Yksityiskokoelma, talletus Ateneumin taidemuseoon, Kuva: Kansallisgalleria/Yehia Eweis.

Kuva 7. Eero Järnefelt. Symbolistinen maisema. 1894. Öljymaalauk. Omistaja yksityinen. Kuva: Matti Ruotsalainen.

Kuva 8. Eero Järnefelt. Rantamänty. 1894. Omistaja yksityinen. Kuva: Matti Ruotsalainen.

Kuva 9. Eero Järnefelt. Petäjä -akvarelli. 1894. Paloheimon taidemuseon kokoelma.

Kuva 10. Eero Järnefelt. Ukkosilma. 1900. Skannaus Nuori Suomi 1900 –joululehdestä.

Kuva 11. Eero Järnefelt. Kalliopetäjä, ajoittamaton. Värillinen pehmeäpohjasyövytys 16 cm x 12,2 cm. Ateneumin taidemuseo. Kuva: Kansallisgalleria/Jenni Nurminen.

Kuva 12. Eero Järnefelt. Honka. 1910. Etsaus. 34x24 cm. Kuva: Bukowskis Market huutokauppatietokanta 12.8.2014.

Kuva 13. Eero Järnefelt. Maisema Kolilta. 1910. Maalaus öljy paperille, kiinnitetty vanerille, 51,5x83,5 cm. Turun taidemuseon kuva-arkisto.

Kuva 14. Eero Järnefelt, Alfred William Finch ja Ilmari Aalto. Ihanteellinen suomalainen kesämaisema. Alkuperäinen versio valmistui öljymaalauksena Berliinin matkailumessuille 1911. Sen mukaan tehty yli 30 m2 fresko valmistui 1922 Helsingin rautatieaseman ravintolaan. Kuva: Lasse Lovén.

Kuva 15. Eero Järnefelt. Koli. 1917. Öljymaalauk. Järvenpään taidemuseo. Kuva: Järvenpään taidemuseon kuva-arkisto/Matias Uusikylä.

Kuva 16. Eero Järnefelt. Maisema Kolilta. 1924. Öljymaalauk. Osk. Huttusen kokoelma, Kuopion taidemuseo. Kuva: Kuopion taidemuseo/Hannu Miettinen

Kuva 17. Eero Järnefelt. Kolin maisema. 1918. Öljymaalauk. Järvenpään taidemuseo. Kuva: Järvenpään taidemuseon kuva-arkisto/Matias Uusikylä.

Kuva 18. Einar A. Saarelainen. Ukko-Kolin mänty. Skannaus postikorttivalokuvasta 1930-luvun puolivälistä. Kolin kansallispuiston kuva-arkisto. Metsähallitus.

Kuva 19. Einar A. Saarelainen. Ukko-Kolin mänty Kolin vieraiden kuvamuistojen aiheena. Valokuva noin vuodelta 1943. Kolin kansallispuiston kuva-arkisto. Metsähallitus.

Kuva 20. Tuomo Saarelainen. Järnefeltin mänty. Valokuva 1990-luvun puolivälistä. Kolin kansallispuiston kuva-arkisto. Metsähallitus.